

ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΗ – ΠΑΘΗΤΙΚΗ ΣΥΝΤΑΞΗ: ΜΕΤΑΤΡΟΠΗ

 filologika.gr/lykio/g-lykiou/genikis-pedias/neoelliniki-glossa/energitiki-pathitiki-syntaxi-metatropi

Θεωρία - Αναλυτική παρουσίαση

1. α) Πότε χρησιμοποιούμε Ενεργητική και πότε Παθητική σύνταξη;

α) Χρησιμοποιούμε Ενεργητική σύνταξη, όταν θέλουμε να τονίσουμε το Υποκείμενο που ενεργεί και δρα.

Χρησιμοποιούμε Παθητική σύνταξη, όταν θέλουμε να τονίσουμε την ενέργεια του ρήματος.

β) Πώς λειτουργεί η Ενεργητική και η Παθητική σύνταξη στη διαμόρφωση του ύφους του κειμένου;

Η Ενεργητική σύνταξη προσδίδει:

- υποκειμενικότητα (κάνει το ύφος πιο προσωπικό)
- αμεσότητα
- ζωντάνια/ παραστατικότητα

Η Παθητική σύνταξη προσδίδει:

- αντικειμενικότητα/ ουδετερότητα (κάνει το ύφος πιο απρόσωπο)
- τυπικότητα/ επισημότητα
- νοηματική πυκνότητα και συντομία
- ποικιλία νοημάτων

2. Ποια ρήματα μπορούν να μετατραπούν από ενεργητικά σε παθητικά και αντίστροφα;

Η μετατροπή από την Ενεργητική στην Παθητική σύνταξη και αντίστροφα συνδέεται με τις **διαθέσεις των ρημάτων**. Οι διαθέσεις αναφέρονται στις **σημασίες των ρημάτων** και στη σχέση τους με το **Υποκείμενο**.

Μόνο τα ρήματα της Ενεργητικής και της Παθητικής διάθεσης μπορούν να μετατραπούν από Ενεργητική σε Παθητική σύνταξη και αντίστροφα.

Ενεργητική διάθεση: Όταν το ρήμα ενεργεί και η ενέργεια είτε μεταβαίνει σε αντικείμενο/α (**μεταβατικό**) είτε δε μεταβαίνει (**αμετάβατο**).

Π.χ. Ο δάσκαλος μάς έδωσε βιβλία. (μεταβατικό)

Εργάζεται ακατάπαυστα. (αμετάβατο)

Από τα ρήματα της Ενεργητικής διάθεσης ΜΟΝΟ τα μεταβατικά μπορούν να μετατραπούν σε Παθητική σύνταξη.

Παθητική διάθεση: Όταν το Υποκείμενο δέχεται ενέργεια από κάποιον/ κάτι άλλο.

Π.χ. Η γη θερμαίνεται από τον ήλιο.

Το σκαρί σάπισε από την αχρηστία.

Όταν διατυπώνουμε ένα νόημα με **ρήμα Παθητικής διάθεσης**, έχουμε **Παθητική σύνταξη**. Στην Παθητική σύνταξη το προθετικό σύνολο (**συνήθως από + αιτιατική**) που φανερώνει το δράστη ή την αιτία, από τα οποία παθαίνει κάτι το Υποκείμενο, λέγεται **Ποιητικό αίτιο**.

3. Γιατί τα ρήματα των άλλων δύο διαθέσεων δεν επιδέχονται μετατροπές στη σύνταξη;

Μέση διάθεση: Το Υποκείμενο είναι και ο δράστης και ο δέκτης μιας ενέργειας.

Π.χ. **Ντύθηκε** και **στολίστηκε**. (α)

Προσαρμόζεται εύκολα στις νέες συνθήκες. (β)

Ταυτίστηκε με τον ήρωα. (γ)

Τα αδέλφια **αγαπιούνται**. (δ)

Αλληλοκοιτάχτηκαν. (ε)

Στα παραδείγματα **α,β,γ** τα ρήματα είναι **Μέσα αυτοπαθή**, δηλαδή η ενέργεια του Υποκειμένου πηγαίνει άμεσα στο ίδιο, ενώ στα παραδείγματα **δ,ε** τα ρήματα είναι **Μέσα αλληλοπαθή**, δηλαδή μια όμοια ενέργεια πηγαίνει από το ένα στο άλλο και αντίστροφα.

Ουδέτερη διάθεση: Το Υποκείμενο βρίσκεται απλώς σε μία κατάσταση, ούτε ενεργεί ούτε παθαίνει.

Π.χ. **Δίψασα**.

Κοιμούνται.

Τόσο στη Μέση όσο και στην Ουδέτερη διάθεση η σχέση ρήματος και Υποκειμένου είναι εσωτερική και άρρηκτη.

Εκτενέστερη αναφορά στις διαθέσεις και τις σημασίες των ρημάτων θα γίνει σε επόμενη ενότητα.

4. Πώς σκέφτομαι για να κάνω τη μετατροπή από την Ενεργητική στην Παθητική σύνταξη και αντίστροφα;

Για να μεταφέρω ένα ρήμα από την Ενεργητική στην Παθητική σύνταξη:

- Μετατρέπω το αντικείμενο της Ενεργητικής σε υποκείμενο της Παθητικής διάθεσης.
- Αν υπάρχουν δύο αντικείμενα (το άμεσο και το έμμεσο), μετατρέπω το άμεσο σε υποκείμενο.
- Μετατρέπω το υποκείμενο της Ενεργητικής σε ποιητικό αίτιο της Παθητικής.

- Τοποθετώ **το ρήμα στον ίδιο χρόνο**, στην Παθητική φωνή, **ώστε να συμφωνεί στο πρόσωπο με το νέο υποκείμενο**.

Π.χ. Μας **δίδαξε** γραμματική και συντακτικό.

- Δίδαξε = ρήμα ενεργητικής φωνής και διάθεσης
- (Αυτός = εννοείται υποκείμενο)
- Μας = άμεσο αντικείμενο
- Γραμματική και συντακτικό = έμμεσα αντικείμενα

Διδαχτήκαμε γραμματική και συντακτικό.

- Διδαχτήκαμε = ρήμα παθητικής φωνής και διάθεσης
- (Εμείς = το άμεσο αντικείμενο της Ενεργητικής εννοείται ως υποκείμενο της Παθητικής)
- Γραμματική και συντακτικό = έμμεσα αντικείμενα (παραμένουν στην ίδια θέση)

Ο δάσκαλος μάς **έδωσε** βιβλία.

- Έδωσε = ρήμα ενεργητικής φωνής και διάθεσης
- Ο δάσκαλος = υποκείμενο
- Βιβλία = άμεσο αντικείμενο
- Μάς = έμμεσο αντικείμενο
- Όταν το αντικείμενο που δηλώνει πρόσωπο μπορεί να αντικατασταθεί από εμπρόθετο αντικείμενο (σε + αιτιατική), είναι έμμεσο.

Βιβλία μάς **δόθηκαν** από το δάσκαλο.

- Δόθηκαν = ρήμα παθητικής φωνής και διάθεσης
- Βιβλία = το άμεσο αντικείμενο της ενεργητικής γίνεται υποκείμενο της παθητικής
- Από το δάσκαλο = ποιητικό αίτιο (το υποκείμενο της ενεργητικής γίνεται ποιητικό αίτιο στην παθητική)
- Μάς = έμμεσο αντικείμενο (παραμένει στην ίδια θέση)

Αν έχω ρήμα που συντάσσεται με **δύο αιτιατικές**, από τις **οποίες η μία είναι αντικείμενο** και η άλλη **κατηγορούμενο του αντικειμένου**, στην Παθητική σύνταξη το ρήμα αυτό είναι **και συνδετικό**, οπότε το άμεσο αντικείμενο γίνεται Υποκείμενο, ενώ η άλλη αιτιατική **κατηγορούμενο**.

Π.χ. Με **αποκάλεσε** συμφεροντολόγο.

- Αποκάλεσε = ρήμα ενεργητικής φωνής και διάθεσης και συνδετικό
- (Αυτός = εννοείται υποκείμενο)
- Με = αντικείμενο
- Συμφεροντολόγο = κατηγορούμενο αντικειμένου

Αποκλήθηκα συμφεροντολόγος.

- Αποκλήθηκα = ρήμα παθητικής φωνής και διάθεσης και συνδετικό
- (Εγώ = εννοείται υποκείμενο)
- Συμφεροντολόγος = κατηγορούμενο υποκειμένου

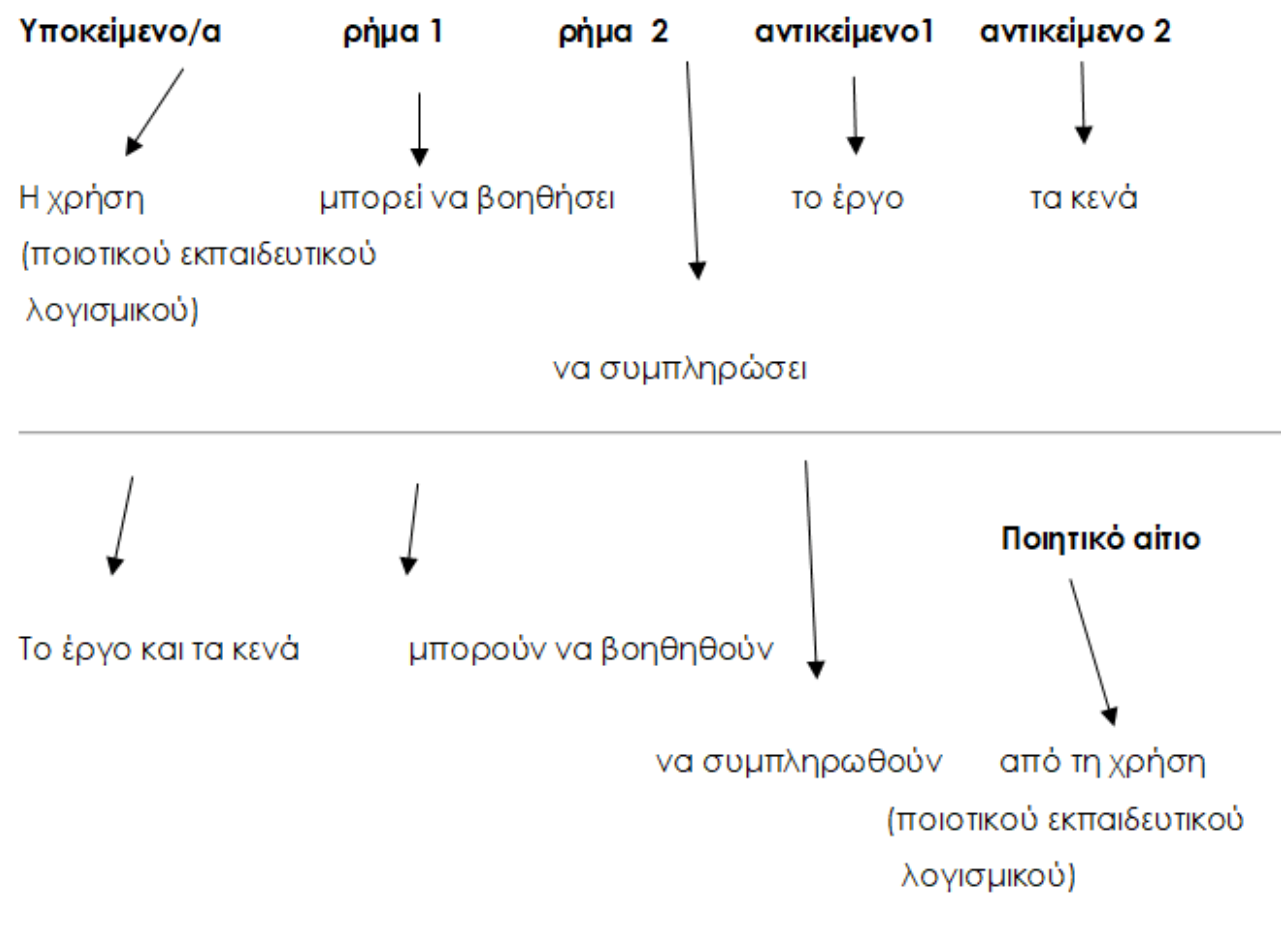
5. Πώς σκεφτόμαστε όταν το αντικείμενο είναι δευτερεύουσα πρόταση;

Πολλές φορές το αντικείμενο του ρήματος της Κύριας πρότασης είναι μία ή και περισσότερες δευτερεύουσες προτάσεις.

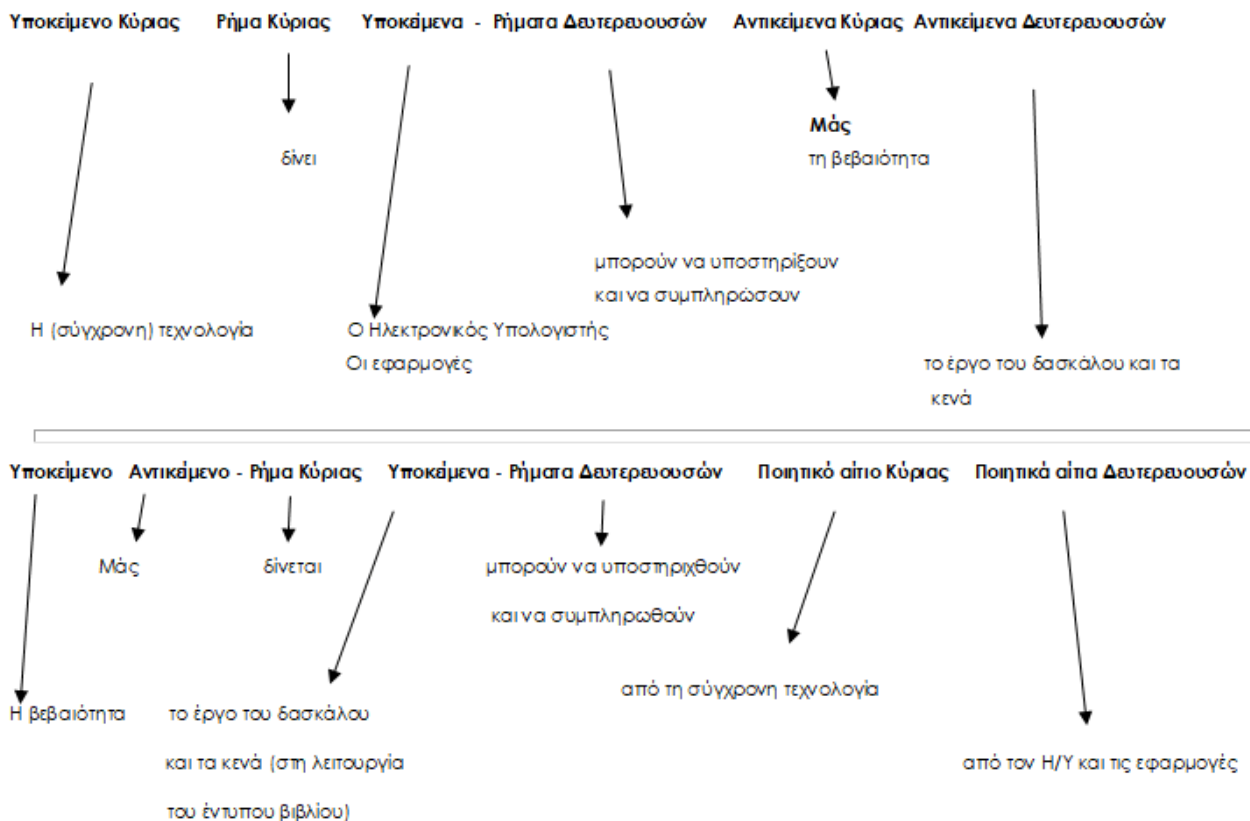
Σε αυτή την περίπτωση ελέγχουμε τα εξής:

1. Αν η δευτερεύουσα ή οι δευτερεύουσες είναι το/ τα μοναδικό/ά αντικείμενο/α.
2. Αν υπάρχουν και άλλα πτωτικά αντικείμενα στην Κύρια πρόταση.

Π.χ. Πιστεύουμε [ότι η χρήση ποιοτικού εκπαιδευτικού λογισμικού μπορεί να βοηθήσει το έργο του δασκάλου] και [να συμπληρώσει κενά στη λειτουργία του συμβατικού έντυπου βιβλίου.]

Π.χ. Η σύγχρονη τεχνολογία μάς δίνει τη βεβαιότητα [ότι ο Ηλεκτρονικός Υπολογιστής και οι εφαρμογές του μπορούν να υποστηρίξουν ουσιαστικά το έργο του δασκάλου] και [να συμπληρώσουν κενά στη λειτουργία του έντυπου βιβλίου.]

6. Πώς γίνονται οι μετατροπές των αποθετικών ρημάτων;

Αποθετικά είναι τα ρήματα που απώθησαν ή πιο σωστά δεν εμφάνισαν εξαρχής Ενεργητική φωνή στη μορφολογία τους. Υπάρχουν τόσο μεταβατικά όσο και αμετάβατα αποθετικά.

Η μετατροπή στην Παθητική Σύνταξη γίνεται με την προσθήκη των βοηθητικών ρημάτων **είμαι/ γίνομαι** και τη χρήση **του ρηματικού επιθέτου** που παράγεται από το αποθετικό.

Π.χ. **Αντιλαμβάνομαι** την κρισιμότητα της κατάστασης.

Η κρισιμότητα της κατάστασης **γίνεται αντιληπτή** (από/σε εμένα).

Εκμεταλλεύονται τους φυσικούς πόρους.

Οι φυσικοί πόροι **είναι εκμεταλλεύσιμοι**.

Τον σέβονται όλοι.

Είναι σεβαστός από όλους/ σε όλους*.

*Το ποιητικό αίτιο με τα ρηματικά επίθετα σε -τος εκφέρεται και με την πρόθεση σε + αιτιατική.

7. Υπάρχει «κρυμμένο» Υποκείμενο στην Παθητική σύνταξη;

Και όμως μπορεί να υπάρξει! Η ελληνική γλώσσα έχει τόσους εκφραστικούς τρόπους και τέτοια συντακτική ποικιλομορφία, που μπορεί να υπάρχει σε μία πρόταση Παθητικής σύνταξης «κρυμμένο» Υποκείμενο.

Π.χ. Η μάχη του ανθρώπου **δε θα χαθεί**.

– του ανθρώπου = γενική υποκειμενική που μετατρέπεται σε Υποκείμενο της Ενεργητικής σύνταξης.

Ο άνθρωπος **δε θα χάσει** τη μάχη.

Ουσιαστικά, **η γενική υποκειμενική** στην Παθητική σύνταξη **αντικαθιστά το ποιητικό αίτιο**.

8. Υπάρχουν ιδιάζουσες περιπτώσεις;

Ναι, υπάρχουν. Υπάρχουν ενεργητικές συντάξεις που δεν μετατρέπονται σε παθητικές. Η απάντηση εμπίπτει σε αυτή της προηγούμενης ερώτησης. Είναι τόσοι οι εκφραστικοί τρόποι και η συντακτική ποικιλομορφία που συμβαίνει **μεταβατικά ρήματα ενεργητικής διάθεσης να μη σχηματίζουν παθητική σύνταξη με τους ίδιους ρηματικούς τύπους**.

Ενδεικτικά, αναφέρουμε τα ακόλουθα παραδείγματα:

Π.χ. Πρέπει **να επαναφέρουμε** τις ανθρωπιστικές αξίες στο επίκεντρο της εκπαιδευτικής πολιτικής.

Πρέπει **να επανέλθουν** οι ανθρωπιστικές αξίες στο επίκεντρο της εκπαιδευτικής πολιτικής.

Η χώρα **χρειάζεται** ουσιαστικές μεταρρυθμίσεις.

Ουσιαστικές μεταρρυθμίσεις **είναι αναγκαίες** για τη χώρα*.

*Λόγω της ρηματικής περίφρασης το ποιητικό αίτιο δεν μπορεί να διατυπωθεί. Στη θέση του μπαίνει ένας εμπρόθετος προσδιορισμός της αναφοράς με παρεμφερή νοηματική σχέση.

Το ρήμα στερώ και το ρήμα στερούμαι

Ιδιαίτερη μνεία πρέπει να γίνει σε αυτά τα δύο ρήματα. Το ρ. **στερώ** είναι δίπτωτο: **στερώ κάτι από κάποιον**. Στην παθητική σύνταξη, παρότι ο κανόνας υπαγορεύει τη μετατροπή του άμεσου αντικειμένου σε υποκείμενο, στο συγκεκριμένο ρήμα, λόγω του ιδιαίτερου σημασιολογικού του περιεχομένου μπαίνει **το έμμεσο αντικείμενο – το έμψυχο ή προσωποποιημένο αντικείμενο** – ως υποκείμενο.

π.χ. Τα καταπιεστικά καθεστώτα **στερούν** από τους πολίτες τη δυνατότητα ελεύθερης έκφρασης.

Οι πολίτες **στερούνται** τη δυνατότητα ελεύθερης έκφρασης από τα καταπιεστικά καθεστώτα.

Αυτή η σύνταξη (για τους παραπάνω λόγους) προκρίνεται της όχι και τόσο δόκιμης ακόλουθης σύνταξης με υποκείμενο το άμεσο αντικείμενο:

Η δυνατότητα ελεύθερης έκφρασης **γίνεται αντικείμενο στέρησης** των πολιτών από τα καταπιεστικά καθεστώτα. (αδόκιμη σύνταξη)

Στο παραπάνω παράδειγμα, **το ρ. στερούμαι** στην παθητική σύνταξη διατηρεί τη μεταβατικότητα του. Μπορεί, λοιπόν, να χρησιμοποιηθεί στο λόγο και ως μονόπτωτο ενεργητικής διάθεσης: **στερούμαι κάτι** (λογιότερα συντάσσεται και με γενική). Υπάρχουν περιπτώσεις που **η περιφραστική διατύπωση** στην παθητική σύνταξη είναι απολύτως δόκιμη και αναγκαία!

π.χ. Πολλοί αφρικανικοί λαοί **στερούνται** το καθαρό και πόσιμο νερό.

Το καθαρό και πόσιμο νερό **αποτελεί αντικείμενο στέρησης** για πολλούς αφρικανικούς λαούς. (δόκιμη σύνταξη)

Συνεπώς, το νόημα καθορίζει σε μεγάλο βαθμό τη σύνταξη!

9. Πώς γίνονται οι μετατροπές των αρχαιοπρεπών ρημάτων;

Υπάρχουν ρήματα που προέρχονται μορφολογικά απευθείας από την αρχαία ελληνική γλώσσα, δηλαδή δεν έχουν υποστεί σημαντική μορφολογική μεταβολή μέσα στο πέρασμα του χρόνου. Ενδεικτικά μπορούμε να αναφέρουμε τις εξής περιπτώσεις:

Ενεστώτας	Παρατατικός	Αόριστος	Παθητικός Αόριστος	Παθητικός Παρακείμενος
λέω λέγομαι	έλεγα λεγόμουν	είπα	ειπώθηκα	έχω ειπωθεί
εκδίδω εκδίδομαι	εξέδιδα εξεδιδόμουν	εξέδωσα	εκδόθηκα	έχω εκδοθεί
συνθέτω συντίθεμαι	συνέθετα (συνετιθέμην)	συνέθεσα	συντέθηκα	έχω συντεθεί
αναδεικνύω αναδεικνύομαι	αναδείκνυα	ανέδειξα	αναδείχτηκα	έχω αναδειχθεί/τει
προλαμβάνω προλαμβάνομαι	προσελάμβανα προσλαμβάνομουν	προσέλαβα	προσλήφθηκα	έχω προσληφθεί
καταρρίπτω καταρρίπτομαι	κατέρριπτα κατερριπτόμουν	κατέρριψα	καταρρίφθηκα	έχω καταρριφθεί
απαλλάσσω απαλλάσσομαι	απάλλασσα απαλλασσόμουν	απάλλαξα	απαλλάχθηκα	έχω απαλλαχθεί/ γεί

Π.χ. **Είπε** ωραία λόγια.

Ωραία λόγια **ειπώθηκαν**.

Το δικαστήριο **εξέδωσε** αθωωτική απόφαση για τον κατηγορούμενο.

Αθωωτική απόφαση **εκδόθηκε** από το δικαστήριο για τον κατηγορούμενο.

Τα πορίσματα προηγούμενων ετών **συνθέτουν** το επιστημονικό του έργο.

Το επιστημονικό του έργο **συντίθεται** από τα πορίσματα προηγούμενων ετών.

Η Ιλιάδα **αναδεικνύει** το ηρωικό ιδεώδες.

Το ηρωικό ιδεώδες **αναδεικνύεται** από την Ιλιάδα.

Η εταιρεία τον **έχει προσλάβει** με πολύ ευνοϊκούς όρους.

Έχει προσληφθεί με πολύ ευνοϊκούς όρους από την εταιρεία.

Η απολογία του **κατέρριψε** τις κατηγορίες εναντίον του.

Οι κατηγορίες εναντίον του **καταρρίφθηκαν** με την απολογία του.

Απάλλαξε τον αδερφό του από το δίλημμα.

Ο αδερφός του **απαλλάχθηκε** από το δίλημμα.

10. Πώς εκφέρεται το ποιητικό αίτιο και τι είναι το ελλείπον ποιητικό αίτιο;

Το ποιητικό αίτιο στην Παθητική σύνταξη εκφέρεται με τα εξής προθετικά σύνολα:

- από + αιτιατική
- σε + αιτιατική (με τα ρηματικά επίθετα σε -τος)
- με + αιτιατική (με τις παθητικές μετοχές σε -μένος και ορισμένα ρήματα π.χ. Απογοητεύτηκε με τη συμπεριφορά του)

Προσοχή! Το ποιητικό αίτιο δηλώνει πάντα **το δράστη ή την αιτία** από τα οποία προέρχεται το πάθημα του ρήματος. Δεν πρέπει να συγχέεται με προθετικά σύνολα (εμπρόθετους προσδιορισμούς) που λειτουργούν ως συμπληρώματα ρημάτων ή επιρρηματικούς προσδιορισμούς.

Όταν το ποιητικό αίτιο **δεν έχει κεντρική/ θεματική οντότητα** στην πρόταση/ περίοδο μπορεί να παραλειφθεί και λέγεται **ελλείπον**.

Π.χ. Ο κόσμος **δε θεωρεί** τους πολιτικούς αξιόπιστους.

Οι πολιτικοί **δε θεωρούνται** αξιόπιστοι (από τον κόσμο).